

Kaos ve Alan Teorisi Bağlamında Bireyden Topluma Değişimin Bir Paradigması: Yakup Kadri ve Nur Baba Romanına Bütüncül Bir Bakış¹

Burak ŞENSÖZ²

Özet

Geçmişten günümüze gelen süreçte sanat, edebi dönemler ve toplum değişikliğe uğramış ve uğramaya devam etmektedir. Verilen eserler incelendiğinde bu eserlerin aynı yazarın veya sanatçının kaleminden çıkması ihtimalinde dahi çok farklı konular edinildiği saptanabilir. Bu değişikliğin sebepleri toplum, kültür, sanat ve bireyin birbirleri üzerinde olan etkileridir. Bunların tamamı birbirlerini etkileyebilmekte ve bu etkinin tam olarak net bir yönü saptanamamaktadır.

Bu çalışma sanat ve toplum arasındaki ilişkide bireyin geçmiş yaşantılarının, kültürün ve içinde bulunduğu toplumun nasıl bir rol oynadığı ve verdikleri eserlere nasıl tezahür ettiği yönünde Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 'Nur Baba' isimli eseri üzerinden incelemeye tabi tutulmuştur. Nur Baba kitabının bütüncül psikoterapi bağlamında incelemesi yapılmış, toplumun bireye ve bireyin topluma etkileri kaos ve alan teorisi kapsamında tartışılmıştır. Çalışmanın ruh sağlığı uzmanlarına ve psikoterapi, sanat, sanat terapisi konuları üzerine yapılacak çalışmalarda edebi metinleri değerlendiren; içinde bulunduğu kültür, yazarın yaşamı gibi konularda genelden özele bir değerlendirme yönünde katkı sağlayarak tüm bu incelemeye tabi tutulacak maddelerin birbirleri üzerindeki etkilerinin nasıl olduğu yönünde katkı sağlayacak ve literatürde de psikoloji ve psikoterapi alanları ile diğer bilim dalları arasında kurulacak bağlantılara bir bakış açısı sunarak gelecekte yapılacak olan çalışmalara yol göstereceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Türk Edebiyatı, Bağlam, Kültür, Kaos ve Alan Teorisi, Bütüncül Psikoterapi

A Paradigm of Individual to Societal Change in the Context of Chaos and Field Theory: A Integrative Examination of the Yakup Kadri and Nur Baba Novel

Abstract

Over the course of history, art, literary periods, and society have undergone changes and continue to evolve. Upon examining various works, it is evident that even if produced by the same author or artist, these works often explore vastly different themes. The reasons for these changes lie in the interplay of society, culture, art, and the individual, each influencing the others in complex ways without a clearly discernible direction.

This study focuses on the relationship between art and society, exploring how an individual's past experiences, culture, and the society they are part of play a role in shaping and manifesting in the works they create. The examination is carried out through the lens of Yakup Kadri Karaosmanoğlu's work, 'Nur Baba.' The comprehensive analysis of 'Nur Baba' delves into the realm of holistic psychotherapy, discussing the impact of society on the individual and vice versa within the framework of chaos and field theory. The study aims to contribute to mental health professionals, particularly those in the fields of psychotherapy, art, and art therapy. It offers insights into evaluating literary texts by providing a contribution that ranges from a general to specific assessment, taking into account factors such as the cultural context and the author's life. By shedding light on how these elements interact, the study aims to provide a perspective that contributes to the connection between the fields of psychology, psychotherapy, and other scientific disciplines in the literature. In conclusion, it is anticipated that this study will serve as a valuable resource for researchers and experts interested in understanding the profound interactions between art, culture, society, and the individual. The examination of 'Nur Baba' and the insights derived from it are expected to guide future studies in the fields of psychology, psychotherapy, and interdisciplinary connections with other scientific disciplines.

Keywords: Turkish Literature, Context, Culture, Chaos and Field Theory, Integrative Psychotherapy

¹ Çalışmanın bir bölümü, 7. Ulusal Bütüncül Psikoterapi Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

² Klinik Psikolog, İstanbul, pskburaksensoz@gmail.com

Giriş

Edebi metinler amacı, türü veya etkilendiği akıma bakılmaksızın, içeriği doğrultusunda duygu, olgu veya durumu yansıtarak eğitmekte ve keyif vermektedir (Aras, 2017). Sanat türlerinden biri olan edebiyatta sıradan olanı, sıra dışı deneyime çevirmenin bir yoludur. Sanat, insanın içini bilmesinin ve kendini gerçekleştirmesinin en iyi yollarından sayılabilir. Tüm bunlar insanın bitmeyen çelişkileri, dürtüleri ve toplumun talepleri doğrultusunda uzlaşmasının bir yolu olabilir (Filiz, 2016). Sanat ile insanın kendini ifade etmesi antikçağa kadar uzanmaktadır. Mağara duvarlarına resim çizmek, ölülerini mumyalamak, tören maskeleri oymacılığı yapmak veya modern zamana geldiğimizde resim yapmak, hamur ve çamur ile bir takım tasarımlar yapmak, bir şeyler yazmak sanat ile insanın psikolojik yapısının çağlar boyunca beraber süregeldiğini gösterebilir. İnsanlık ortaya koyduğu bu eserler ile sadece kendini değil, içinde bulunduğu toplumu ve kültürü de ifade etmektedir.

Kültür, bir çok bilim insanı ve dalı tarafından yapısının değişken ve karmaşık olması sebebiyle farklı tanımlamalar ve açıklamalara tabi tutulmuştur. Günümüzde bu farklılıkların süregelmesi nedeniyle tanımlamaları hala yapılmaktadır fakat UNESCO'nun öne sürdüğü tanım, bu tanımlamalar arasında en yaygın kullanılan tanımlardan biridir. "*Kültür, bir toplumu ya da toplumsal bir grubu tanımlayan belirgin maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerim bileşiminden oluşan bir bütün ve sadece bilim ve edebiyatı değil, aynı zamanda yaşam biçimlerini, insanın temel haklarını, değer yargılarını, geleneklerini ve inançlarını da kapsayan bir olgudur*" (UNESCO, 1982). Kültürün ve toplumun yıllar boyu süren değişimini incelemeye tabi tutarken, toplumu oluşturan bireyin değişimi de göz önünde tutulmalıdır. Birey ve toplumun aynı anda görülebildiği ve incelenebildiği durumlara bakıldığında edebi eserler ve sanat eserleri bu ortak noktaya girebilmektedir.

Yakup Kadri Osmanoğlu II. Meşrutiyet yıllarında ortaya koyduğu tiyatro, menşur şiir ve hikayeleriyle edebiyat dünyasında yer tutmaya başlamış ve usta romancılar arasında görülmüştür. İlk dönem ortaya koyduğu eserlerinde merkeze koyduğu benliğini çevreleyen nefret ve onu inkara giden düşünceler duygu ve düşünceler içinde görülen yazar ilerleyen süreçlerde ferdi beni kuşatan sosyal benliğin belirleyeceğini kabullendiğini, ortaya koyduğu romanlar üzerinden gözlemlenebilir. Yakup Kadri'nin, yayımlanan ilk romanı olan Kiralık Konak (1922)'tan son romanı olan Hep O Şarkı (1956)'ya kadar Türk toplumunun geçirdiği değişim ve dönüşümleri çeşitli problemler ve Batılılaşma olgusu çerçevesinde sunar. Yakup Kadri kaleme aldığı bu romanlarında toplumun aksayan, değerlerini yitirmiş taraflarını çeşitli kurumlar üzerinden sergiler. 'Nur Baba' romanında da dikkatle yaklaştığı Osmanlı tekkeleri ve bu tekkelerde sürdürülen yaşam tarzını konu almıştır. Nur Baba romanı, bir bütün üst değerlerini yitirmiş bir Bektaşî tekkesinde yaşanan hayatı, insanı, onun problemlerini ve bunlar sonucunda insanın psikolojik ve sosyal olarak tükenişini konu edinir. Yayınlandığı dönemde ve hala çok eleştiri alan bu eser her şeyden önce bir roman ve kurmaca dünya olarak anlanılır. Bu sebeple romana veya bu roman incelemelerine yaklaşırken bunun gözden kaçırılmaması gerekir.

Kelimeler ve sembollerin bütünleşmesi edebi eserleri oluşturur. Edebi eserlerin psikanalitik yaklaşımlarla incelenmesi karakterlerin davranışları ve psikolojilerini inceleme metodu şeklinde; roman karakterlerin normal yaşamdan karakterler olarak yaşamdaki kişilerin yansıması ve devamı olarak bazı edebiyat eleştircileri tarafından kabul edilir. Bu bakış açısıyla, normal yaşamını devam ettiren kişinin duyguları, dürtüleri ve kompleksleri nasıl varsa roman karakterlerinin de benzerlikleri mevcuttur. Özellikle psikanalitik ve sonrasında diğer psikoterapi ekolleri ile yapılan incelemeler vasıtasıyla, bu incelemeler gerçekleştirilirken, karakterler insanın yaşamında gerçeklerden ayrı karakterler olarak değerlendirilmek yerine yaşayan ve iç dünyası ve çatışmaları bulunan gerçek kişiliklermiş gibi incelenir (Gariper ve Küçük-coşkun, 2009). Tüm bu incelemelerin yanında bir diğer noktaysa, ortaya konulan edebi metnin daha önceki edebi metinlerden aldığı kesitlerle yeni bir düzen ortaya getirmesidir. Böylece, edebi eserler daha önce ortaya konulan edebi eserlerden hareketle ortaya konulur ve ortaya çıkan edebi eser metinlerarası bir hal alır (Aktulum, 1999). Bu metinlerarasılık ve belki de yıllar önce ortaya konulan eserin bugün başka bir eserde zühur bulması kaos ve alan teorisini akıllara getirebilmektedir.

Kaos teorisi başlangıç koşullarından derinden etkilenen doğrusal olmayan sistemlerle, karmaşık, tahmin edilemez ve düzensiz etkiler üretebilen küçük varyasyonlarla ilgilenen bir matematik teorisi alanıdır. Bazı psikoloji alanındaki araştırmacılar tarafından insan davranışlarının incelenmesine uygulanmıştır (APA Dictionary of Psychology). Lorenz'in (1972) öne sürdüğü, 'Kelebek etkisi' kavramını '*Dünyanın herhangi bir yerinde bulunan kelebeklerin kanat çırpışları, dünyanın tamamen farklı bir konumunda fırtınalara veya büyük hava olaylarına neden olabilir*' olarak açıklamış ve bunu matematiksel olarak modellediğinde birbirini hiç kesmeyen fakat iç içe geçmiş çekici veya çeker olarak tanımlanan iki spiralden oluşmuş oynatıldığında kelebeğin kanat çırpışına benzer bir şekil ortaya çıkmıştır (Altunoğlu, 2011, akt. Şen-söz, 2023). Bir çekerin oluşturduğu etkiyle kaotik yapılar belirlenmiş bir alan içerisinde dönerlerken, dışarıdan gelen yeni bir etki ve müdahaleyle sistem yeni bir denge noktası bulana kadar beklenmedik yöne ve şekile dönüşebilmekte; bulunan yeni bir denge noktası ile kelebeğin kanat çırpışı örneğinde olan ahenk ve düzen sağlanmaktadır.

İnsan zihni her an değişim ve dönüşüm sürecine hazır, kendi içerisinde bir düzene sahip olan; zihinsel işlemlerimizi oluşturan kaotik bir yapıdır. İnsanın bu sürekli devam eden değişim süreci ile beraber kültür, toplum, sanat, edebiyatın da değişim ve dönüşüm süreci sürekliliğine devam etmektedir. Kaos ve alan teorisinde bulunan çeker ve çekici kuvvetlerin ahenkli şekli, insanın erken çocukluk döneminde ve sonraki yaşantılarında zühur bulan ruhsal yapısının yazıya, resime, topluma yansıtması orada da diğer bir kuvvette değişime neden olabilir. Jung kolektif bilinçdışı kavramını insanın veya hayvanın hafızasında kayıtlı veya içinde bulunduğu kültüre, topluma dayalı her türlü imge, sembol, dil ve diğer tecrübeleri kapsayan ve tüm bir türün kişisel deneyimlerini bir araya getirip organize eden yapı olarak tanımlar. Kişisel bilinçdışı, kişiye özel tüm deneyimleri saklamasıyla kolektif bilinçdışından ayrılır. Bu şekilde incelendiğinde çeker ve çekici kuvvetler olarak, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı arasında olan ahenkli dalgalar sanat ve kültür gibi toplumun dönemselsel ve daha uzun dönemli değerlerinin ortaya çıkmasında etken olabilmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Nur Baba romanının olaylar örgüsü Yakup Kadri'nin Üsküdar bölgesinde bulunan Kısıklı Bektaşî tekkesi ve civar bölgelerinde yaşadıklarıyla kaleme alınmıştır. Cevdet Kudret'in öne sürdüğü eleştirilerde yazarın eserinde konu olan Bektaşî tekkesinde sürdürülen yaşama tarzlarının, Antik Yunan'da görülen zevk ve eğlence anlayışına benzeyen bir biçimde kurmaca bir dünya olduğu yönündedir. Yahya Kemal, Nur Baba romanının yazıldığı dönemde Türk edebiyatına kaynak aramasıyla Antik Yunan edebiyatının tesiri altında kalmıştır. Yakup Kadri romanını yazdığı süreçte ortaya koyduğu mensur şiirlerinde idealleştirdiği Antik Yunan'ı mitoloji ve ütopyik öğelerin yer aldığı olağanüstü güzellikler barındırmasıyla öne çıkarır. Diğer yandan, romanında bulunan Bektaşî dergahınıysa zevk ve sefa içinde yaşanan hayatı sıradanlık ve insanı tüketen bir yapı olarak ortaya koyar. Mensur şiirlerinde idealize ettiği Antik Yunan ve uzak geçmişin yerini, Nur Baba adlı eserinde Bektaşî dergahında yaşanan olaylar örgüsünü develüasyonuyla, sürekli olarak düşüş yaşanan hayat sahneleri yer almasıyla dikkat çeker. Bu yazarın bir noktada yaşadığı dönemden memnuniyetsizliği nedeniyle kötümser hayat anlayışına sahip olmasıyla ortaya çıkarken diğer bir taraftan idealizasyon ve develüasyon kavramlarını farklı noktalarda tam olarak göstermesiyle savunma mekanizmalarından olan bölmeye işaret edebilir. Bölme savunma mekanizmasını kullanan kişiler, kendisini seven taraf ve nefret eden taraf olarak bütün içe yansıtma bölgelerini ve deneyimlerini bunlar üzerinden yalnızca sevgi veya yalnızca nefret olarak deneyimlerler. Yakup Kadri'nin kitabında ve şiirlerinde işlediği konulara bakıldığında Antik Yunan edebiyatı ve Nur Baba kitabı olarak iki tarafıda yalnızca iyi veya yalnızca kötü olarak deneyimlediği ihtimaller arasındadır.

Romanda dikkat çeken bir diğer noktaysa, müritler arasında sabah vaktinde başlayıp, saatlerin ilerlemesiyle artan dürtüsellik hakim olduğu içkili eğlencelerin sabah saatlerine kadar süregelmesidir. Tekkenin şeyhi olan Nur Baba, cinsel arzularıyla kadınları elde etmesi, sarkıntılar ve tacizleriyle ön plana çıkar. Bu noktada tasavvufla tüm bağını koparan bir tekke ve tekkenin şeyhinden mensuplarına kadar olan tüm kişilerin zevklerinin ön plana çıktığı gözlemlenir. Bu kapsamda incelendiğinde, tekke ve mensuplarının Freud'un yapısal kuramında öne sürdüğü id den gelen dürtüler üzerinde gelişmemiş bir superegoya ve egoya sahip oldukları gözlemlenebilir.

Romanın ana karakterleri ve isimleri incelendiğinde, romanda isimlerin sembolizasyonları da dikkat çekmektedir. Celile bacı Nur Baba'dan önce dergahın şeyhi olan Afif Baba'nın eşidir. Celile isminin anlamı ulu, büyük ve yüce olmasıdır. Altahoz Hafife Hanım, yaşlı ve tecrübeli bir kadındır ayrıca Nur Baba ve Nigar hanımın buluşmasını sağlamaktadır. Altahoz kırmızı hotoz anlamına gelmektedir. Hotozsa kadınların Anadolu'da taktıkları başlığa verilen isim olmasıyla beraber toplumda kadının dar bir yeri olduğu anlamıyla örtüşür. Ziba, Nur baba ile ilişki yaşayan bir kadın olmasıyla beraber isminin anlamı süslü demektir. Nigar, Ziba hanımın yiğenidir. Nur Baba'nın arzularına yenik düşer ve tüm servetiyle güzelliğini Nur Baba için harcarken romanın sonlarında Nur Baba tarafından terk edilir. Nigar isminin anlamıysa resim kadar güzel ve büyüleyici olmasıdır. Süheyla yumuşak huylu, sessiz ve sakin kadın anlamına gelmektedir. Süheyla Nur Baba'nun istekleri doğrultusunda hareket etmesiyle ön plana çıkmaktadır. Macit karakteri şan sahibi ve iyi ahlaklı olarak kişiliğiyle isminin anlamını taşımaktadır. Çınarı, yaşı ilerlemiş ve dayanıklı olmasıyla romanda ön plana çıkmaktadır ve bu bizi çınar ağacına götürebilmektedir. Son olarak, Nur baba ismi tekke mensuplarının nura uzanması yönünde kendi sahte ışığında toplayan kişi olarak ironik bir anlamı mevcut olabilir.

Romana ismi verilen ve Bektaşî şeyhi olan Nur Baba paraya ve kadınlara olan düşkünlüğüyle ön plana çıkmaktadır. Kendisinden önce dergahın şeyhi olan Afif Baba, Nuri'yi Anadolu'dan bulup dergaha getirmiştir ve Nuri sonrasında Nur Baba olarak dergahın şeyhi olmuştur.. Afif Baba'nın uzun süren hastalığı sırasında Nuri, Afif Baba'nın karısı olan Celile Bacı'yı elde edip tekke üzerinde hakimiyetini kurmuştur. Henüz Afif Baba hastayken yaşanan bu birlikteliğin dinamikleri Nur Baba ve Celile Bacı açısından incelendiğinde, Nuri annesinden küçük yaşta ayrılmış ve bu nedenle

annesinin yerinde olan fakat yerini tutamayan Celile baciya yönelmiştir. Bu şekilde Afif Baba'yı da aşmıştır ve bu bizi Freud'un tanımladığı Oedipus kompleksine götürmektedir. Diğer tarafta kırkına yaklaşan Celile Bacı'ysa, Afif Baba'nın yatağında yatıyor olması sebebiyle bastırılmış cinsel arzu ve ihtiyaçlarını daha genç olan Nuri'yle gidermesi olarak yorumlanabilir. Nur Baba'nın hikaye boyunca farklı kadınlarla birlikte olma durumu da ayrıca dikkat çekmektedir. Başkalarını baştan çıkarma ve çok sayıda partner edinmesi, onaylanma isteğinden kaynaklanabilmektedir. Heinz Kohut, aynalanma eksikliği olarak tanımladığı kavramlarla kişinin, çocukluk döneminde yeteri kadar alamadığı onay, sevgi, desteği sonrasında sürdüreceği yaşamında kendini onaylatma, sevilme ihtiyacının baskın geldiği bir yaşam sürmesiyle ve yapacağı eylemlerle bu noktadaki eksikliğini gidermeye çalışacağını belirtir. Nur Baba da, Afif Baba'nın kendisini bulduğu çocukluk döneminde yetersiz bakım almış, zayıf ve cılız bir çocuk olması sebebiyle yeteri kadar iyi bir bakım almamış olması muhtemeldir ve bu bakımın fiziksel bakımdan öte çocuğun anne-babasından alacağı sevgi, destek, güvenle sağlıklı bir kişilik oluşturabilmesi için gerekli olan ihtiyaç eksiklikleri nedeniyle aynalanma eksikliği yaşaması ve sonucunda dergahın şeyhi olduğu dönemde bir çok kadınla birliktelik yaşaması bu eksiklikten kaynaklı olabileceği düşünülmektedir.

Çocukluğundan yetişkinliğine kadar olan süreçte Nigar hanım, halası olan Ziba hanımın serbest hareketlerini duymuş ve sürdürdüğü yaşam tarzıyla, ailesinin koyduğu yasaklar çevresinde halasının hikayelerini merak ederek ona olan özentsiyle büyümüştür. Nigar hanıma koyulan bu yasaklar özellikle merak duygusuna ve kışkırtıcı yapıya sahip olmuştur. Baskılanan ve yasaklanan bu merakı doğrultusunda geliştirdiği kimliği genç bir kadın olduğunda ortaya çıkmış, olay örgüsünde ve özellikle halasının kışkırtmasıyla bu kimlik ortaya çıkmıştır. Kimlik veya kendiliğin gelişme noktasında James F. Masterson gerçek kendilik ve sahte kendilik olarak iki kendilik tanımlaması yapmıştır. Sahte kendilikte olan kişi, kendi ihtiyaçlarını göremeyen ve bu ihtiyaçların üzerini örten, başkalarının ihtiyaçlarını gidererek sevgi ihtiyacını karşılayan, sadece keyif ve zevk almak üzerine bir hayat kurandır. Gerçek kendilikse, hayatını kendi ihtiyaçları doğrultusunda belirleyen, tercihlerini kendi başına yapabilen, iç dünyasıyla doğrudan temas kurup dış dünyayı objektif bir biçimde değerlendirebilen bir kendilik yapılanmasıdır. Nigar hanımın aile yaşantısına baktığımızda, ailesinin koyduğu sert yasaklarla büyüyen bir yapısı vardır. Ailenin koyduğu sert yasaklar, çocuğun hislerinden daha çok ailenin kaygıları üzerine kurulu bir sistem olursa, kişi kendini ifade edemeyen ve ailesinin kendisini ifade etme biçimini veya bunun tam tersini sahiplenen bir yapıya bürünür. Nigar hanım büründüğü tutumla gerçek kendiliği üzerinde bir savaş durumunda olabilmesi ihtimalken, Nur baba dergahında tutunduğu davranışlarla ve zevk, sefa üzerine sürülmesi bir yaşam biçimiyle ailesinin koyduğu yasakları eyleme vurmalarıyla delen bir yapıya sahip olmasıyla beraber sahte bir kendilik yapısında olması, gerçek kendilikte veya bu yolda olma ihtimaline göre kuvvetle muhtemeldir.

Nur Baba'nın eş seçimlerinin değişikliğine bakıldığında her seçimin daha genç ve güzel bir kadın yönünde olduğu açıkça görülmektedir. Elde etme üzerine kurulu olan beden zevklerine kısıtlanmış bir aşk olarak, tükenişe mahkum hale gelmektedir. Nur Baba'nın bilinçdışında aşk aslında kadının fetişleştirilmesinden ibarettir. Bu şekilde romanın olaylar örgüsünde metalaşan kadınlar, yaşlarını aldıkça daha genç ve güzel kadınlara tercih edilmektedirler. Kadının kendisi değil, cinsel kimliği anlam kazanmaktadır. Aşkı ten zevkine veya cinselliğe indiren erkek için aşk, tüketilen bir olgudur. Nur Baba'da da bu açıkça gözlemlenmektedir. İsteddiği kadınlar yönünde arzulayan, arzusunu fetiş haline getiren, elde eden ve elde ettikten sonra tüketen bir yapıya sahiptir. Nur Baba'nın bu sürekli devam eden döngüsü incelendiğinde, kadınların şanları ve gençlikleri üzerinden kendi büyüklenciliğini sağladığı ve elde ettikten sonra daha genç, güzel ve varlıklı bir kadını elde etmeye çabaladığı bizi narsisizme götürebilmektedir. Nur Baba kadınlar üzerinden en genç, en güzel ve en varlıklarıyla birlikte olarak kendi büyüklenciliği tarafını aynalamakta ve bunun sonucunda develüasyonlarıyla kadınları köşeye atan ve daha iyi özelliklere sahip bir kadını elde etme arzusuyla dolan bir yapıya bürünmektedir.

İslam medeniyetinde tasavvuf kültürü bağlamında tekkeler incelendiğinde, insanların iç dünyalarına bağlı olarak yaşam alanlarını düzenledikleri ve geliştirdikleri bu şekilde arzu ve isteklerine karşı tedbir aldıkları yerler olarak gözlemlenmektedir. Yaratıcıyla bir bağ geliştirme çabası ölüm ile yaşam arasındaki dengenin yanı sıra insanın kendi iç denetimi üzerindeki dengeyi kurmasını da sağlamaktadır. Fakat değişen İslam kültürü sonucunda, cemaat toplumlarının hakim olduğu noktadan cemiyet hayatına geçen bir kültür şekillenirken farklı topluluklar ortaya çıkmıştır. Cemaat hayatını benimseyen, cemiyet hayatını benimseyen, geçiş evrelerinde olan ve geçişi inkar eden topluluklar bunlara örnek olabilirken bu toplulukların farklılaşması İslam ve tekke kültüründe de farklılıklara yol açmıştır. Bu farklılaşmalarla bazı tekke kültürleri de farklılaşmış ve asli görevlerini yerine getirmemeye başlamıştır. Nur Baba romanında geçen Bektaşî tekkesi de buna örnek olarak gösterilebilir. Toplumun bu yapısındaki değişkenlik bir çok noktada bozulmalara ve bu bozulmalar sonucunda yeni düzenlerin oluşmasına yol açmaktadır. Gerçek bir tekke de olması gereken özellikler Nur Baba tekkesinde bulunmamaktadır. Gerçek bir tekke çile yerleri olarak, feragat ve fedakarlığın baskın olduğu hoşgörürü anlayışının hakim olduğu tekke adabının bulunduğu ve duygularını yaratıcıya yönelten insanların oluşturduğu bir yerken, romanda geçen Bektaşî tekkesi bu özellikleri barındırmamaktadır. Özellikle dünyevi zevkler uğruna kurulan

ve ölçsüzlüğün hakim olduğu eğlence yerleri olarak gözlemlenmektedir. Tüm bunlar toplumdaki değişimler ve bu değişimlere kendi yaşantısı ve deneyimleri çerçevesinde bakan yazarın cemaat tipi topluma bakış açısını gösterebilmektedir. Yakup Kadri Kısıklı'da bulunan Bektaşî dergahında bulunduğu süreçle beraber Nur Baba romanını yazmış fakat alacağı tepkiler sebebiyle o dönemde yayınlamamıştır.

Işık ve ateş insanı ilahi varlığa bağlayan öğelerdir. Aynı zamanda aşk ve arınmayı da temsil etmektedir. Nur Baba'da vurgulanan ateş ve ışığın yitimi kavramları tekkelerin işlevlerini kaybettiğini ve dünyevi zevklerin hakim olduğunu gösterebilmektedir. Işığın kaybeden bir arayış kaybolmuşlukla eşdeğerdir. Işıktan korkma ve ışığa bakamama gibi durumlar yaşayan karakterler roman boyunca gözlemlenmektedir. Işık bir şeyi görünür kılarak bilincin aydınlık tarafını sembolize eder. Işığa bakamama durumuysa dürtüleri önlemek için yapılan bir savunmadır. Işığın bir diğer anlamıysa, inanç sistemlerindeki yeridir. Işık tanrıya giden yolu aydınlatan bir öge olarak tasvir edilir. Işığa bakamamak, ışıkların sönmesi, ışıkların kapatılması tasvirleri de yaratıcının kaybolduğuna ve o yoldan gidilmediğine dair bir işarettir.

Yakup Kadri ortaya koyduğu her eserinde Türk toplumun değişimleri ve kırılma noktalarını ele alarak dikkatleri üzerine çekmiştir. Bu açıdan incelendiğinde cemaat tipi toplumdaki cemiyet tipi topluma geçiş sürecini yaşayan Türk toplumuna bakış açısı bu eserinde de zühur bulmaktadır. Ortaya konulan eserler, yazarların yaşamları, düşünceleri ve içinde bulunduğu kültürlerden türediğini göz önünde tuttuğumuzda, Yakup Kadri'nin eserlerinde kendisinden bir şeyler koyduğunu söyleyen eşi Leman Karaosmanoğlu'nun gazetelere verdiği röportajda ilgi çekici bir noktada durmaktadır. Ayrıca Yakup Kadri'nin bu eserini yazarken bir bektaşî dergahında olması, babasının 16 yaşında vefatı, yaşamı boyunca sık sık çeşitli sebeplerle şehir değiştirmesi gibi durumlarda mevcuttur. Sık sık şehir değiştirme ve yeni bir inşa süreci temelde iki sebeple olabilir. İlk olarak kişinin yaşadığı içsel çatışmaları nedeniyle şehir değişikliği yaparak bu çatışmaların getirdiği baskı ve duygulardan uzaklaşma çabasıdır. İkincisi ise, kimliğini inşa sürecinde olan birey hedefleri doğrultusunda adımlar atar ve bu adımlarla şehir, sahip olduğu düşünceler gibi durumları hedefleri doğrultusunda değiştirir ve geliştirir. Yakup Kadri'nin romanları incelendiğinde içsel çatışmalarını bu romanlarda yaşayabildiği ihtimali bulunurken, diğer ihtimali ise girdiği topluluklar ve düşüncelerini sürekli geliştirmesi ve yeniden tasarlama süreciyle yaşamında sürekli olarak yeniliğe açıklığıyla kimlik inşası olarak saptanabilir. Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk'ün yakın arkadaşları arasında bulunan Yakup Kadri, verdiği eserlerde olduğu gibi ve Cumhuriyet yıllarında yaptığı siyasi görevlerde de Cumhuriyet'i destekler nitelikte görevler almış ve sürdürmüştür. 1962 yılında Atatürk ilke ve inkılaplarına ters düştüğü iddiasıyla bulunduğu siyasi görevlerden istifa etmiş ve 1965 yılında tamamen siyasetten çekilmiştir. Yaşamı boyunca fikirleri ve edebiyat anlayışı sürekli olarak değişen Yakup Kadri, romanlarında değişmeyen en büyük noktası Türk toplumunun kırılma noktalarını konu alması olmuştur.

Kaos ve alan teorisi olarak bireyden topluma ve toplumdaki bireye değişimin etkisi iç içe geçmiş spiraller gibidir. Toplumsal olaylar bireylerin düşüncelerini sürekli olarak değiştirebilirken, bireylerin düşünceleri toplumsal olayların gidişatına ve şekillenmesine yeni yollar açabilir veya hızlandırabilir. Toplum, birey ve kültürün iç içe olduğu bu alanda bireyin düşüncesi bir başka bireyin düşüncesini şekillendirirken, bu düşünceler toplumsal olarak yeni düşüncelerin şekillenmesine etki eder. Edebiyat, sanat, kültür gibi olgular tüm bu etki alanlarının içindedir. Burada değişim bireyden topluma veya toplumdaki bireye olacak şekilde saptanması tam olarak mümkün olmamaktadır fakat bunun her iki şekilde de mümkün olabilmesi ihtimaldir. Çünkü edebi dönemler, toplumsal normlar, toplumsal travmalar içinde bulunduğu toplulukta etkiler bırakırken bir kişinin bu topluluğa etkisi bunların tamamında değişikliğe yol açabilir. Edebi dönemler olarak incelediğimizde, edebi dönemlerin değişimi de bunlara örnek olarak gösterilebilir. Yazarların içinde bulunduğu dönemde verdiği eserle, bir sonraki vereceği eser tamamen farklı olabilmektedir. Burada yazarın kendi yaşamı, bilinçdışı kavramı, içinde bulunduğu kültür gibi etmenler bu çeker ve çekici kuvvetlerin birbirini etkilemesiyle var olan düzenler yerine yeni düzenler kurulmasına yol açar. Yakup Kadri'de bu açıdan incelendiğinde, zamanla edebi eserlere yansıyan görüşleri değişmiş ve gelişmiştir. Zaman zaman yaşamından izleri de barındıran eserleri, daha çok toplumun kırılma noktaları ile ilgilenmiştir. Farklı akımlardan etkilenmesinin yanında, bu akımların öncü isimleri arasında da yer almıştır. Yakup Kadri'nin eserlerini ortaya koyduğu süre boyunca da Türk toplumu da bir çok noktadan reformlara ve yeniliklere gitmiştir. Burada edebiyat, içinde bulunduğu toplum ve kültürün iç içe geçmiş yapısıyla değişimin her alanda farklı boyutlarda gerçekleştirildiği gözlemlense de etkilerinin tam olarak yönünün saptanması çok olası değildir.

Bir başka açıdan incelendiğinde, bilinçdışı kavramını sadece bireyin bilinçdışı olarak incelemek bu değişimlere bakış açımızı daraltacaktır. Bireyin düşünceleri ve ortaya koydukları, diğer insanların yaptıklarını bilinç düzeyinde nasıl değiştiriyorsa bunun temelinde ortak bir alanda şekillenen bilinçdışı kavramının varlığı da mevcuttur. Aynı kültür ve toplumda büyümüş farklı insanların ortak değer, inanç, mit ve kavramları mevcuttur. Tüm bu kavramlar bilinç düzeyinde olabilirken kolektif bilinçdışı kavramıyla ortak bir düzlemde de bulunabilir. Buna örnek verilmesi gerekirse, Kıbrıs hareketine kadar orada bulunan toplumun evlerinde bulunan kafeslerde kuşlarını beslemesi ve hareket sonrasında bu kuşların beslenmesinin azalması bu yönde bir örnek olabilir.

Sonuç olarak, bireyden topluma değişim ve toplumdan bireye değişimin ne yönden olduğu tam olarak saptanması mümkün olmasa dahi bireydeki ufak görünen bir değişikliğin etkisinin büyüterek toplumda büyük dalgalanmalara sebep olması beklenebilirken, toplumdaki değişimlerin bireylerin yaşamlarında değişimlere sebep olması beklenebilir. Düzensiz gibi görünen bu sistem ahenkli bir biçimde devirlerin açılmasına ve kapanmasına, siyasi değişikliklere, toplumsal reformlar gibi tüm olgulara sebep olabilir.

KAYNAKÇA

- Aktulum, K. (1999). *Metinlerarası ilişkiler*. Öteki Yayınevi.
- Aras, G. (2017). Edebiyat ve kültür: Bireysel ve toplumsal gelişmede okuma ve kütüphane alışkanlığı üzerine. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 945-968.
- Aydın, M. (2010). Masterson yaklaşımında borderline kişilik bozukluğunda gelişimsel yaklaşım. (*Unpublished Master Thesis*) İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Aydın, M. (2021). Masterson yaklaşımında borderline kişilik bozukluğuna gelişimsel yaklaşım. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010. *Yayımlanmamış Bitirme Projesi*.
- Blackman, J. S. (2012). *Zihnin kendini koruma yolları: 101 savunma*. Psikoterapi Enstitüsü Yayınları.
- Freud A. (2004). *Ben ve savunma mekanizmaları*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Freud, S. (1914a). On narcissism. An introduction. *Standart Edition*, 14, 73-102.
- Freud, S. (1914b). Remembering, repeating and working through. *Standard Edition*, 12, 147-156.
- Freud, S. (2001). *Haz ilkesinin ötesinde*. Metis Yayınları.
- Freud, S. (2000). *Bir yanılısamanın geleceği uygarlık ve hoşnutsuzlukları*. İdea Yayınevi.
- Gariper, C., Küçükcoşkun, Y. (2009). *Dionizyak coşkunun ihtişam ve sefaleti. Yakup Kadri'nin Nur Baba Romanına Psikanalitik Bir Yaklaşım*. Akademik Kitaplar.
- Güleç, C. (1993). *Psikoterapiler*. Ankara: Hekimler Yayın Birliği.
- Kemal, H. (2007) *Liseler için Türk Edebiyatı Tarihi*, A Yayınları.
- Kohut, H. (1977). *The Restoration of the Self*. Madison, CT: International Universities Press.
- Klein, R. (1989b). Introduction to the disorders of the self. In J.F. Masterson & R. Klein (Ed.). *Psychotherapy of the disorders of the self, the Masterson approach*. New York: Brunner/Mazel
- Kohut, H. (1959). Introspection, empathy, and psychoanalysis. In: *The Search for the Self Vol. 1*, ed. P. Ornstein. Madison, CT: International Universities Press, 1978, pp. 205-232.
- Kohut, H. (1998). *Kendiliğin çözümlenmesi: Narsisistik Kişilik Bozukluklarının psikanalitik tedavisine sistemli bir yaklaşım*. Metis.
- Kohut, H. (2012). *Psikanaliz Nasıl Sağaltır? Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları*.
- Kohut, H. (1991). *The Trauma of Transgression*. Northvale, NJ: Aronson.
- Lorenz, E.N. (1972). Does the flap of a butterfly's wings in Brazil set off a tornado in Texas? In *Proceedings of the 139th Meeting of AAAS Section on Environmental Sciences, New Approaches to Global Weather, GARP, AAAS, Cambridge, MA, USA*.
- Masterson, J. (1985). *The real self -a developmental, self, and object relations approach*. New York: Brunner/Mazel.
- Masterson, J. F., Klein, R., (1989) *Psychotherapy of the disorders of the self, the Masterson approach*. New York & London: Brunner-Routledge.
- Menteşe, O. B., Dekani, F. E. F., & Dili, I. (2008). Edebiyat nedir. *Littera Dergisi, Hacettepe Üniversitesi Yay, C, 22*.
- Filiz, Ş. (2016). Sanat terapisinin felsefi boyutları. *MJH VI/1, 169, 183*.
- Özakkaş, T. (2018). Psikoterapi tarihi ve bütüncül psikoterapi. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi, 1(1), 1-24*.
- Özakkaş, U. D. T. Terapide geleneksel-modernite salınımlarında çekim merkezleri ve)Kaos Kuramı. *KONGRE PROGRAMI, 34*.
- Kohut, H. (1984). In A. Goldberg & P. Stepansky. *How does analysis cure*.
- Şensöz, B. (2021). Masterson'un kendilik üçlüsü: Alan Kuramının kendilikle ilişkisi. *Sempozyum Programı*.
- Şensöz, B. (2023). Terk depresyonu kuramının Türk Kültürü açısından incelenmesi. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi, 6(11), 67-72*.
- Tüleylioğlu, Orhan. (2014). *Yalnız Kitap*. um:ag Vakfı Yayınları, Ankara, 138, um:ag Kültür Kitapları.
- Türkçe Sözlük* (2005), Ankara: TDK Yayınları.
- Kohut, H. (1982). Introspection, empathy and the semi-circle of mental health. *The International Journal of Psycho-Analysis, 63, 395*.
- UNESCO (1982). *Mexico City Declaration on Cultural Policies*.